

DN Debatt. "Trump innebär att vi måste tala allvar om kärnvapen"

Publicerad DN.se 2025-01-21, DN 2025-01-22

Våra grannländer har skrivit avtal som skyddar dem. Sverige behöver detsamma, skriver artikelförfattarna. Foto: TT

DN DEBATT.

Donald Trump är återigen USA:s president, och hans uttalanden om bland annat Grönland väcker oro. Hur ska Sverige undvika en situation där kärnvapen förvaras inom våra gränser, mot vår vilja? Vi kan inte längre räkna med en ansvarsfull regering i Washington – då blir varje ord i avtal och lagar viktigt. Sverige måste gardera sig, skriver tre professorer.

Donald Trumps utspel om att USA kan tänka sig att ta till militära medel mot en allierad nation för att få tillgång till Grönland ställer en rad (nygamla) frågor på sin spets. Kan vi förutse hur USA kommer att tolka sina åtaganden som ledande militärmakt inom Nato? Hur långt kommer USA att respektera medlemsstaternas lagar och regler, i synnerhet i ett skarpt läge? Sverige bör så tydligt som möjligt och i god tid markera våra ståndpunkter och de frågor som vi vill prioritera, till exempel i Natos Nuclear planning group.

Som medlem står nu Sverige under Natos (eller snarare USA:s) "kärnvapenparaply". Det innebär i praktiken att Sverige som medlem indirekt får tillgång till de massförstörelsevapen vi sade nej till sedan vårt land i slutet av 1960-talet – efter en mycket intensiv debatt – övergav planerna på egna kärnvapen.

Hur långt kommer USA att respektera medlemsstaternas lagar och regler, i synnerhet i ett skarpt läge?

Sedan dess har Sverige lyft fram kontroll, icke-spridning och nedrustning som en nyckelfråga i utrikespolitiken. Våra representanter har bland annat inom icke-spridningsavtalet (NPT) utmanat kärnvapenstaterna att leva upp till sina åtaganden att "in good faith" reducera och på sikt avskaffa dessa vapen.

Frågan om utplacering av kärnvapen på svenskt territorium är mycket viktig, framför allt av säkerhetspolitiska skäl men också som en deklARATION av vad Sverige står för.

En rad medlemmar i försvarsalliansen – såsom Danmark, Litauen, Island, Finland, Norge och Spanien – har lagar, avtal eller parlamentsbeslut som förbjuder stationering av kärnvapen inom deras gränser. Enligt deras uppfattning

skulle en utplacering av kärnvapen på deras territorier öka deras sårbarhet och göra dem till troliga mål i ett kärnvapenkrig.

Garantier mot att placera kärnvapen i Sverige har varit föremål för debatt tidigare. I samband med att värdlandsavtalet med Nato behandlades 2014–2016 kom det fram att frågan om kärnvapen – en hörnsten i svensk utrikespolitik! – över huvud taget inte berörts, vare sig i förhandlingarna med USA och Nato, eller i det underlag som lämnades till Sveriges riksdag våren 2016. Förslag om att lagstifta mot att föra in kärnvapen väcktes i riksdagen och blev även aktualiserade i medier, men påverkade inte riksdagens godkännande av avtalet.

Kärnan i det är att USA får tillgång till 17 områden och anläggningar i Sverige

I DCA-avtalet (Defence cooperation agreement) med USA ingicks under hösten 2023 återkommer samma mönster. Detta avtal träffas mellan USA och Sverige, men har ett klart samband med Natomedlemskapet. Kärnan i det är att USA får tillgång till 17 områden och anläggningar i Sverige. USA har liknande avtal med de övriga nordiska länderna, som en del av de 750 militärbaser som USA har tillgång till i 80 stater.

Kärnvapen nämns inte i avtalet och bara i förbigående i regeringens proposition till riksdagen. Frågan om kärnvapen skulle få föras in i Sverige aktualiserades i några remissvar och i den allmänna debatten, men fick ingen verkan på beslutet. Riksdagsmajoriteten var överväldigande: avtalet godkändes med siffrorna 266–37 den 18 juni 2024.

Under remissförfarandet [restes alltså kritik](#) mot att regeringens påstående att det "inte [finns] skäl att ha kärnvapen, eller permanenta baser, på svenskt territorium i fredstid" inte matchas av innehållet i det svenska avtalet. De DCA-avtal som våra nordiska grannländer slutit med USA har på ett flertal punkter fått in tydligare skrivningar jämfört med det svenska.

Det norska avtalet klargör vad som gäller om kärnvapen och permanenta baser. Det framgår klart att alla aktiviteter och all förhandslagring ska ske efter konsultationer med Norge. Vårt grannland förbehåller sig rätten att pröva inresa för amerikansk personal, förhandslagring ska ske enligt norsk rätt och norska folkrättsliga förpliktelser, och inget i avtalet förändrar norsk policy om stationering av främmande trupp eller förhandslagring av kärnvapen.

Med en ansvarsfull regering i Washington kan sådant avgöras i samförstånd

Från den svenska regeringens sida har de invändningar som framförts kring värdlandsavtalet och under den ovan nämna remissrundan om DCA [viftats bort](#): "Alla aktiviteter ska utföras med full respekt för svensk suveränitet, svenska lagar och internationella förpliktelser."

Det är dock högst oklart vad detta innebär. Varken promemorian eller propositionen redovisar vilka lagar eller förpliktelser som kan vara aktuella, eller hur USA ser på dessa. Om det sitter en ansvarsfull och samarbetsinriktad regering i Washington kommer DCA- och Natoärenden säkert att avgöras i samförstånd.

Men en sådan regering kan vi inte längre räkna med. Några garantier kommer vi aldrig att få, men när meningsskiljaktigheter uppstår får avtalstexter och lagstiftning stor betydelse.

Hur kan Sverige undvika att hamna i en situation där kärnvapen förvaras inom landet och därmed höjer konfliktnivån i Östersjöområdet och ökar vårt lands sårbarhet? Ett sätt att är att stifta en lag som förbjuder införsel, förvaring och användning av kärnvapen inom landets gränser.

Det djupare syftet är att säkerställa att Östersjön och den arktiska regionen inte förvandlas till ett högspänningsområde

Finland har redan en sådan lagstiftning. I sin [kärnenergilag](#) har Finlands riksdag inkluderat en formulering som rakt ut säger "det är förbjudet att införa kärnvapen till Finland", medan den svenska lagen inte har en sådan skrivning. Sveriges relationer till Nato bör så mycket som möjligt gå i takt med Finlands. Detta är ett starkt argument för att vi inför en sådan lag.

Det djupare syftet är att säkerställa att Östersjön och den arktiska regionen inte förvandlas till ett högspänningsområde, där tröskeln till att använda kärnvapen sänks och risken för misstag och felkalkyleringar ökar. En lagstadgad princip skulle sannolikt också minska risken för att kärnvapen kommer att användas mot mål i Sverige.

En sådan lag skulle täppa till några av luckorna i det svenska DCA-avtalet och stärka det nationella självbestämmandet i relation till USA. En lag kan ändras om förhållandena kräver det, men det fordras i så fall beslut av folkets valda företrädare i riksdagen.

Vi förespråkar därför att riksdagen i lag förbjuder införandet av kärnvapen till Sverige. Finland har en kristallklar formulering, som kan vara förebild för svensk lagstiftning.

Lars Ingelstam, professor emeritus i teknik och social förändring

Thomas Jonter, gästprofessor vid Alva Myrdal Centrum för kärnvapenedrustning, Uppsala universitet

Pål Wrangle, professor i folkrätt vid Stockholms universitet

Författarna är verksamma inom nätverket Perspektiv på Nato och Sverige